

Op zoek naar de bre van kruidenrijk gr

Duurzaamheidsprogramma's van zuivelondernemingen hebben het gebruik van kruidenmengsels gestimuleerd, maar welke bijdrage leveren kruiden nu precies aan de duurzaamheid van de veehouderij? Diverse onderzoeken gaan die vraag beantwoorden en brengen het effect op de melksamenstelling, de emissie van methaan en stikstof en de biodiversiteit in beeld.

TEKST FLORUS PELLIKAAN

Kruidenrijke grasmengsels hebben een aantal jaren geleden niet bepaald een voorzichtige start gemaakt. Onder aanvoering van allerlei stimuleringsprogramma's van zuivelfabrieken zijn er talloze boeren geweest die maar eens een kruidenmengsel hebben gezaaid. Niet bij iedere veehouder werd dat een onverdeeld succes, omdat de randvoorwaarden voor het management van kruidenrijk grasland nog niet altijd even duidelijk waren. Diverse proeven en onderzoeken hebben inmiddels veel duidelijk gemaakt over hoe kruidenrijk grasland gemanaged moet worden (zie kader).

Na de snelle opkomst een aantal jaren geleden ziet Jos Groot Koerkamp, commercieel manager melkveehouderij bij Lima-

grain, dat het areaal kruidenrijk grasland nog steeds voorzichtig toeneemt. 'Met name voor de speciale melkstromen, waarvoor extra duurzaamheidsinspanningen worden gevraagd, zie je dat de belangstelling toeneemt. Op dat moment zit er ook een verdienmodel aan kruidenrijk grasland.' Groot Koerkamp acht de kans reëel dat er wat kruiden betreft de komende jaren een nieuwe piek in het gebruik aankomt. 'De beoogde bufferzones langs perceelsranden in het nieuwe GLB zijn uitermate geschikt om kruiden in te zaaien, omdat je daar niet mag bemesten en geen gewasbescherming mag toepassen. Daarnaast zorgen ook de hoge kunstmestprijzen voor meer belangstelling voor gewassen die minder stikstof nodig hebben.

de meerwaarde asland

Naast de zoektocht van de afgelopen jaren naar tips en tricks om kruidenmengsels tot een succes te maken spelen ook de vragen rond de duurzaamheidsbijdrage van kruidenrijk grasland steeds meer. Biodiversiteit, lagere emissies en een gezondere melksamenstelling waren redenen voor zuivelondernemingen om het inzaaien van kruidenrijke mengsels te stimuleren. Maar in welke mate leveren de kruidenweiden nu ook een bijdrage hieraan? Meer zicht daarop is nodig om de duurzaamheidsclaims richting de consument te bewijzen en ook om voor melk afkomstig van kruidenrijk grasland een hogere prijs te vragen. Het verzamelen van 'bewijslast' onder Nederlandse omstandigheden is de aanleiding geweest voor diverse onderzoeken die op dit moment lopen naar de brede meerwaarde van kruidenrijk grasland voor de prestaties van de melkveehouderij.

Aantallen en variatie aan insecten

Het Louis Bolk Instituut doet al sinds 2016-2017 op grotere schaal onderzoek naar kruidenrijk grasland. De eerste jaren was dat vooral gericht op het management, maar sinds 2020 werkt het instituut aan het kwantificeren van de bijdrage die productief kruidenrijk grasland levert aan de biodiversiteit. 'We vergelijken productief kruidenrijk grasland met gangbaar grasland en met extensief kruidenrijk grasland dat minimaal bemest wordt en een uitgestelde maaidatum heeft', vertelt Pedro Janssen, onderzoeker agrobiodiversiteit en

Tips voor een succesvolle kruidenweide

Voor veehouders die met kruidenrijk grasland aan de slag willen, heeft Jos Groot Koerkamp van Limagrain een aantal tips die de slagingskans vergroten.

- Begin met een of twee percelen om te ervaren of kruidenrijke graslandmengsels passen binnen de bedrijfsvoering.
- Kies een perceel dat schraal is of kies voor het inzaaien van de randen van het perceel die minder worden bemest.
- Bij verwachte hoge onkruiddruk is het goed om eerst een vals zaaibed te maken.
- Kies een mengsel van kruiden waarbij de kans het grootst is dat er kruiden in zitten die aanslaan.
- De pH van de grond moet voldoende hoog zijn, zeker voor de vlinderbloemige kruiden.
- Bemest het kruidenrijke grasland alleen met dierlijke mest en dan vooral in het voorjaar. Strooi alleen wat kunstmest na de inzaai voor een goede start van de kruiden.
- Weiden en maaien zijn beide mogelijk.
- Sommige kruiden verhouten als de snede te zwaar wordt, waardoor de opname terugloopt.
- Houd er rekening mee dat de levensduur van een kruidenweide minder lang is dan van monocultuur grasland.

Emiel Stam: ‘Klanten komen terug voor de unieke smaak van

Het was de droge zomer van 2018 waardoor melkveehouder Emiel Stam uit het Gelderse Spijk op zoek ging naar een alternatief gewas. ‘We hebben hier goede, maar droge grond en ik zag niks in heel veel beregenen van grasland. Daarom ben ik me gaan verdiepen in kruiden. De grond is hier heel kalkrijk, dus goed geschikt voor kruiden. We hebben zelf een mengsel samengesteld met kruiden die hier passen en daar direct 12 hectare mee ingezaaid.’

De eerste ervaringen met het kruidenrijke grasland waren direct positief. ‘De kruiden sloegen goed aan en de koeien vreten het ontzettend graag. Veel liever dan het monocultuur Engels raaigras. Ook de productie en de voederwaarde van de kruidenrijke graspercelen waren minimaal gelijkwaardig en de melkproductie van de koeien was misschien zelfs wel hoger.’

Rond de introductie van de kruiden startten Emiel en zijn vrouw Esther Stam ook met een eigen zuiveltak, waarbij ze de producten in

de eigen winkel verkochten. Toen de koeien eenmaal aan het kruidenrijke gewas stonden, kwamen de reacties vanzelf. ‘Klanten vinden de melk veel lekkerder dan gangbare boerderijmelk. Vanuit diverse internationale studies blijkt ook dat kruiden echt verschil in smaak kunnen geven. Er komen hier veel Duitsers, die ook dikwijls melk in hun eigen omgeving bij een melktap halen. Toch geven ze aan verschil te proeven. Onze melk is voller en zoeter van smaak. Klanten komen echt terug voor de unieke smaak. Als we straks nog meer kruidenweiden hebben, willen we de melk ook laten onderzoeken om de verschillen aan te tonen.’

Stam is ervan overtuigd dat het kruidenrijke grasland veel bijdraagt aan de biodiversiteit. ‘Als je ziet hoeveel insecten er hier zitten ... Met het maaien zie je een hele wolk om de trekker heen. Helaas liggen veel kruidenpercelen nu nog achter de boerderij, maar daar komt snel verandering in.’

Inmiddels heeft Stam zo’n 24 hectare krui-

denrijk grasland en komend voorjaar komt daar nog eens 20 hectare bij. Het nieuwe areaal krijgt een ander soort mengsel met meer exclusieve kruidensoorten. ‘We hebben een half jaar internationale studies nagezocht op kruiden met nog meer effect op de melksmaak, devetzuursamenstelling en de gezondheidsvoordelen. Dat heeft uiteindelijk dertig kruiden opgeleverd, zoals brede ereprijs, grote pimperl, zwarte toorts en grote centaurie, die we in een mengsel met de juiste verhoudingen gaan zaaien. Sommige zijn best exclusief en dus duur, maar Stichting Landschap Rijnwaarden heeft het mede mogelijk gemaakt om het zaad van deze dikwijls alpenkruiden te importeren.’

Binnen twee jaar wil Stam stoppen met snijmais en de koeien enkel nog een kruidenrijk grasmengsel voeren. ‘Tijdens de droge zomers hebben we eerder een maand geen mais gehad en de koeien volledig kruidenmengsel gevoerd. In die maand daalde het

duurzame veehouderij bij het Louis Bolk Instituut. ‘De bijdrage aan de biodiversiteit van extensief kruidenrijk is natuurlijk het grootst, maar voor het gros van de veehouders is dat geen gewas om het bedrijf op te runnen.’

In het onderzoek, onderdeel van de Publiek Private Samenwerking (PPS) Duurzame zuivelketen, worden de drie varianten op twaalf locaties in de Achterhoek naast elkaar onderzocht op functionaliteit en biodiversiteit. Vorig jaar en komend seizoen zal er worden gemeten en 2023 wordt ge-

bruikt om de data te analyseren en conclusies te formuleren. ‘De vraag wat de bijdrage van productief kruidenrijk grasland is, is sneller gesteld dan het antwoord gevonden. Alleen tellen hoeveel vogels en hoeveel insecten er onder en boven de grond op productief kruidenrijk grasland afkomen, is niet genoeg. Als er één hommelse soort is die heel veel meer voorkomt, is de bijdrage aan biodiversiteit toch beperkt. Maar komen er ook zeldzame insecten voor, dan zal de duurzaamheidswaarde veel hoger liggen.’

*Esther en Emiel Stam hebben sinds 2018
ervaring met kruidenrijk grasland*

de zuivel'

celgetal van gemiddeld 140.000 naar uiteindelijk 40.000. Je merkt dat de hogere concentraties aan mineralen en spoorelementen in kruiden wat doet met de gezondheid van de koeien. We zitten in antibioticagebruik ook onder de streefwaarde voor biologisch.'

Of de melkveehouder ook zo actief met kruiden in de weer zou zijn als er geen eigen zuiveltak was? 'We zouden er zeker wel iets mee doen, maar ongetwijfeld minder dan nu. Vanuit de zuivelfabrieken ontbreekt de financiële prikkel, maar ik verwacht dat die wel gaat komen.'

De goede resultaten die Stam behaalt, plaatst hij nog wel graag in perspectief. 'Het is van belang die kruiden te kiezen die passen bij je grond en bij je bedrijf. Ook het management en de juiste verhouding tussen kruiden zijn van belang. Sommige kruiden zijn giftig als ze in het zaad schieten of kunnen bij te hoge concentratie een negatieve smaak aan de melk geven. Ook voor kruiden zaaien geldt dat je het leert door het te doen.'

Naast het in beeld brengen van het aantal en de soorten insecten, wordt er in het project ook gekeken naar de gevolgen van het management van productief kruidenrijk grasland. 'Als bij vier keer per jaar maaien de helft van de insecten telkens dood gaat, dan is de bijdrage ook weer anders dan als er gemeten wordt tijdens de bloei van de kruiden.' Hoewel de meetresultaten van afgelopen jaar nog niet zijn geanalyseerd, kan Janssen al wel voorzichtig wat verwachtingen schetsen. 'Uit het eerste deel van het onderzoek is

wel gebleken dat productief kruidenrijk grasland landbouwkundig rendement oplevert. De opbrengst en de kwaliteit doen niet onder voor een monocultuur grasland. En na aftrek van de hogere prijs voor zaaizaad bracht een kruidenmengsel in drie jaar tijd bij de oude kunstmestprijzen al 150 euro per hectare meer op door besparing op kunstmest. Met de kunstmestprijzen van vorig jaar steeg dat naar 450 euro en nu zal dat nog verder toenemen.'

Een positieve bijdrage voor de biodiversiteit van productief kruidenrijk grasland verwacht Janssen ook zeker. 'Kruiden bloeien en trekken dan altijd meer insecten aan dan gras. Dus dat er een bijdrage is, dat is wel duidelijk. Hoe groot die bijdrage is, dat zal moeten blijken.'

Een tweede onderzoek wordt onder de naam BioDiverseMelk uitgevoerd door Hogeschool Van Hall Larenstein en WUR Dairy Campus, ondersteund door onder andere FrieslandCampina, Limagrain, Melkvee- en Mesdagfonds en het Dairy Campus Innovatieprogramma. 'Het idee voor het onderzoek komt echt vanuit de praktijk. We kregen van veehouders diverse vragen over wat kruiden nu doen met de melksamenstelling. Ze verrichtten inspanningen voor kruidenmengsels en wilden graag weten wat voor impact dat geeft op het eindproduct dat ze maken', vertelt Marije Strikwold, projectleider en onderzoeker bij Van Hall Larenstein. 'Toen we meer partijen hadden benaderd om te participeren in dit onderzoek, kwam daar ook de vraag bij wat het effect van kruidenmengsels op de emissie van methaan en stikstof is. De komende drie jaar gaan wij gebruiken om op die twee vragen een antwoord te krijgen.'

Verschillende doseringen kruiden

Binnen het onderzoek BioDiverseMelk wordt de komende periode een keuze gemaakt met welke individuele kruiden en welk mengsel het onderzoek wordt verricht. Komend voorjaar worden de gewassen ingezaaid op Dairy Campus en kort daarna beginnen de eerste proeven. 'Vanuit de literatuur hebben we wel tachtig kruiden in kaart gebracht, we gaan dat aantal nu terugbrengen naar een stuk of vijf kruiden die onder Nederlandse omstandigheden potentie hebben op het gebied van opbrengst, kwaliteit en biodiversiteit.'

Het onderzoek vindt zowel in de praktijk als onder gecontroleerde onderzoeksomstandigheden op Dairy Campus plaats. 'We gaan de individuele kruiden bijvoorbeeld in doseringen voeren om zo ook te meten wanneer er effect is op voeropname, melkproductie, vertering en benutting en natuurlijk op de emissies. Ook de smaak van de melk gaan we bij verschillende doseringen laten beoordelen door een panel dat speciaal is opgeleid om dergelijke tests te doen.' Volgens Stikwold is er vanuit de literatuur best al wel wat bekend over de invloed van kruiden op de vertering van het voer. Zogenaamde bio-actieve stoffen zorgen bijvoorbeeld voor een andere eiwitafbraak, wat mogelijke gevolgen kan hebben op emissies, maar kruiden kunnen ook de smaak van melk beïnvloeden. Onder Nederlandse omstandigheden is hier echter minder over bekend, evenals over welke doseringen wel effect kunnen hebben. Daarom pakken we dit uitgebreid en zorgvuldig op.'

Voor de projectleider is het onderzoek geslaagd als de vraag beantwoord is wat het effect van kruiden op de melksamenstelling en op de emissies is met daarbij een goede vertaling naar de praktijk. 'De uitkomsten moeten vervolgens aanknopingspunten geven om de onderscheidende eigenschappen van kruiden ook te kunnen verwaarden. Daar zoekt de praktijk naar.' |